نگاه

چه زمان حکم مجازات جایگزین صادر می‌شود؟

در ماده ۶۴ قانون مجازات اسلامی مجازات‌های جایگزین حبس پیش‌بینی شده‌اند. با استناد به این ماده، مجازات‌های جایگزین حبس عبارت از دوره مراقبت، خدمات عمومی رایگان، جزای نقدی، جزای نقدی روزانه و محرومیت از حقوق اجتماعی است که درصورت گذشت و بخشش شاکی و وجود جنبه‌های تخفیف با ملاحظه به نوع جرم و کیفیت ارتکاب آن، آثار ناشی از جرم، سن، مهارت، وضعیت، شخصیت و سابقه مجرم، وضع بزه‌دیده و سایر اوضاع و احوال، تعیین و اجرا می‌شوند. براساس تبصره این ماده، دادگاه ضمن حکم، به سنخیت و تناسب مجازات مورد حکم با شرایط و کیفیات مقرر در این ماده تصریح می‌کند و نمی‌تواند به بیش از ۲نوع از مجازات‌های جایگزین حکم دهد.

جرائم عمد و غیرعمد در برابر مجازات جایگزین

قانونگذار بین جرائم عمدی و غیرعمدی تفاوت گذاشته است و درخصوص جرائم عمدی که حداکثر حبس آنها ۳ماه است، این مجازات را الزامی کرده است. برای جرم‌هایی که حداکثر حبس‌شان بین ۹۱ روز تا ۶ماه باشد، اگر مجرم سابقه‌ای نداشته باشد دادگاه باید به جای حبس به جایگزین حبس، حکم دهد و برای جرم‌هایی که حداکثر مدت حبس آنها بیش از ۶ماه تا یکسال است درصورت فقدان سابقه کیفری مذکور در قانون، تعیین مجازات جایگزین حبس، اختیاری است. اما درخصوص جرائم غیرعمد با حداکثر حبس ۳سال هم باید گفت که تعیین مجازات جایگزین حبس به جای حبس الزامی و برای جرائم غیرعمدی که حداکثر حبس‌شان بالای ۳سال است، تعیین مجازات جایگزین حبس اختیاری است. نکته قابل اهمیت اینکه در تعیین مجازات‌های جایگزین حبس نسبت به برخی از جرائم مانند جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور ممنوعیت قانونی درنظر گرفته شده و برای افراد سابقه‌دار هم محدودیت‌هایی پیش‌بینی شده است.

انواع مجازات جایگزین کدامند؟

قانونگذار برای مجازات جایگزین انواع مختلفی شامل دوره مراقبت، ارائه خدمات عمومی رایگان، جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی درنظر گرفته است.

دوره مراقبت: به‌مدت زمانی گفته می‌شود که طی آن، محکوم به حبس، به حکم دادگاه و تحت نظارت قاضی اجرای احکام، به انجام یک یا چند مورد از دستورهای مندرج در تعویق مراقبتی محکوم می‌شود. درواقع دادگاه بنا بر مصالحی تصمیم می‌گیرد به‌جای روانه کردن محکوم به زندان، او را در جامعه نگه دارد تا برای مدتی به انجام یک یا چند مورد از دستوراتی ملزم شود که در ماده ۴۳ قانون مجازات اسلامی مشخص شده است.

■ **خدمات عمومی رایگان:** شامل خدماتی است که با رضایت محکوم، حکمی برای مدت معینی صادر شده و با نظارت قاضی اجرای احکام، اجرا می‌شود؛ به‌بیان دیگر خدمات عمومی رایگان یا کار عام‌المنفعه یا فعالیتی عمومی است که به‌موجب آن، دادگاه به مجرم پیشنهاد می‌کند تا با انجام کاری به نفع جامعه به‌جای رفتن به زندان، درصدد جبران خطای مرتکب‌شده برآید. از آنجا که حکم به خدمات عمومی برای محکوم، محدودیت‌های جسمانی و روانی دارد، باید برای انجام آن کارها راضی باشد؛ یعنی مجرم حق دارد کاری را که میلی برای انجامش ندارد و از او خواسته شده است، انجام ندهد و فقط درصورت رغبت شخصی است که کار محول‌شده را به‌درستی انجام می‌دهد.

■ **جزای نقدی:** جریمه نقدی عبارت است از مبلغی وجه نقد که محکوم به‌عنوان مجازات، مکلف به پرداخت آن است. میزان جزای نقدی جایگزین حبس این‌گونه است که در جرائمی که مجازات قانونی آنها حداکثر ۳ماه حبس است، جزای نقدی تا یک میلیون تومان، در جرائمی که مجازات قانونی آنها ۹۱روز تا ۶ماه حبس است و جرائمی که نوع و میزان تعزیر آنها در قوانین تعیین نشده از یک تا ۲میلیون تومان معین می‌شود.

■ **جزای نقدی روزانه:** عبارت است از یک‌هشتم تا یک‌چهارم درآمد روزانه محکوم که بنا نظارت اجرای احکام وصول می‌شود. جزای نقدی روزانه در جرائمی که مجازات قانونی آنها حداکثر ۳ماه حبس است تا ۱۸۰ روز، در جرائمی که مجازات قانونی آنها ۹۱روز تا ۶ماه حبس است و جرائمی که نوع و میزان تعزیر آنها در قوانین تعیین نشده از ۱۸۰ تا ۳۶۰روز، در جرائمی که مجازات قانونی آنها بیش از ۶ماه تا یک سال است، ۳۶۰ تا ۷۲۰روز و در جرائم غیرعمدی که مجازات قانونی آنها بیش از یک سال است، ۷۲۰ تا هزار و ۴۴۰روز تعیین می‌شود.

■ **محرومیت از حقوق اجتماعی:** این نوع محرومیت یکی از مصادیق واکنش جامعه در مقابل جرم و بزهکاری است. بدین معنا که فرد به بر اثر ارتکاب برخی از جرائم و محکومیت کیفری، از تمام یا برخی حقوق و مزایای اجتماعی و سیاسی خویش محروم می‌شود. این مجازات با مزایای اجتماعی و سیاسی افراد و حقوق و آزادی‌های مشروع و قانونی شهروندان سروکار دارد. این حقوق شامل داوطلب‌شدن در انتخابات مناصب دولتی، انتخاب‌شدن برای عضویت در انجمن‌ها یا عضویت در آنها، شوراها، احزاب و جمعیت‌ها به‌موجب قانون یا با رأی مردم، عضویت در هیأت‌های منصفه، امنا و شوراهای حل اختلاف، استخدام یا اشتغال در دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی، بهره‌مندی از نشان‌ها و عناوین افتخاری، امتیاز تاسیس اداره، مرکز، مؤسسه، شرکت و سازمان دولتی، خصوصی و تعاونی، فرهنگی، ورزشی، پژوهشی و علمی است.

این مجرمان به زندان نمی‌روند

اقدامات فرهنگی جایگزین مجازات حبس می‌شوند

گزارش
رابعه تیموری
روزنامه‌نگار

از سال ۱۳۹۲ که صدور احکام جایگزین حبس وارد قوانین کیفری کشور شد، دادرس‌ها و قضات کشور در موارد مختلف از این قانون استفاده کردند و با صدور این احکام سبب شدند تعدادی از خطاکاران بدون بند و زندان متنبه شوند. یکی از نقاط قوت این احکام آزادی عمل قضات در انتخاب نوع مجازات متهمان است. این امر سبب شده دادرس‌ها کشور در این زمینه درایت و خلاقیت‌های خاصی به خرج دهد و متناسب با شرایط بروند، نوع جرم و بزه‌ارتکابی مجرمان و ویژگی‌های شخصیتی محکومان احکام متفاوتی صادر کند که بسیاری از این احکام جالب و قابل تأمل است. در نوشتار زیر به تعدادی از این احکام اشاره شده که بر درایت و تیزبینی دادرس‌ها صادرکننده احکام دلالت دارد و اهمیت سیاست حبس‌زدایی در سیستم قضایی کشور را بیان می‌کند.

طراح: همیاری محمدعلی خلیلی

اهدای گل
۱۳۸۸
حکم اولیه: ۳ماه و یک روز زندان
حکم جایگزین: اهدای گل و عدم‌استعمال دخانیات

۴سال پیش از آنکه قانون احکام جایگزین حبس به تصویب برسد، یکی از دادرس‌های دادگاه‌های خانواده استان فارس با استفاده از استقلال عملی که به قضات این دادگاه‌ها داده شده بود، حکم کرد که متهمی به جای تحمل ۳ماه و یک‌روز حبس، به همسرش سالانه ۱۰روز گل هدیه بدهد! این مرد با اتهام رها کردن زندگی مشترک و ترک نفقه و ضرب و شتم همسرش مورد تعقیب قرار گرفته بود و دادگاه پس از رسیدگی، او را به ۳ماه و یک روز حبس محکوم کرد، اما قاضی با توجه به نداشتن سابقه کیفری متهم برای تحکیم زندگی مشترکش محکومیت او را به‌مدت ۳سال معلق کرد؛ مشروط بر اینکه زوج دستورات زیر را انجام دهد: ۱- پرداخت بموقع نفقه زوجه و حسن معاشرت با وی. ۲- هدیه دادن ۱۰شاخه گل در هر سال، به‌طوری که پایان نوبت دهم، سالگرد ازدواج زوجین باشد. ۳- استفاده از نصایح یکی از علمای مذهبی با تشخیص دادستان در سالروز ازدواج در هر سال و ۴- خودداری زوج از استعمال سیگار و دخانیات.

۷۳۵میلیون ریال خرید کتاب توسط مجرمان
۱۴۰۱
حکم جایگزین: خرید کتاب

در سال ۱۴۰۱ در استان آذربایجان غربی هم در راستای حبس‌زدایی احکام مختلفی صادر شده که حاصل اجرای ۷۸حکم جایگزین حبس، خرید و اهدای کتاب به ارزش بیش از ۷۳۵میلیون ریال به کتابخانه‌های این استان بوده است. در این احکام که توسط قضات حوزه‌های قضایی ارومیه، محمدیار، خوی، ماکو، پیرانشهر، شوط و سیمینه صادر شده، متهمان زیادی به جای تحمل حبس و زندان، کتابخانه‌های شهرستان‌های خود را تجهیز کردند و از محل صدور این احکام ۴۴۲نسخه کتاب خریداری شده، در اختیار کتابخانه‌های عمومی شهرستان‌های استان آذربایجان‌غربی قرار گرفته است.

مجازات کشتن الاغ
۱۳۸۸
حکم اولیه: ۵۰ضربه شلاق
حکم جایگزین: آموختن حدیث درباره مهربانی

در سال ۱۳۸۸ فقط در دادگاه خانواده استان فارس از احکام جایگزین حبس استفاده نشده و در یکی از پرونده‌های زیست‌محیطی این استان هم احکام جایگزین حبس تعیین شد. این حکم به تخلف یکی از کشاورزان استان فارس مربوط می‌شد که با آتش زدن عمدی، یک رأس الاغ زنده را کشته بود.
این کشاورز ۳ساله الاغی یا صاحب را که وارد مزرعه کاهوی او شده و به مزرعه‌اش خسارت زده بود را بخشن بنزین به آتش کشیده بود؛ به همین دلیل یکی از شعب دادگاه‌های استان فارس که حسب کیفرخواست دادستان به پرونده رسیدگی می‌کرد، او را مجرم اعلام کرد و حکم بر محکومیت او به تحمل ۵۰ضربه شلاق صادر کرد. در ادامه جریان پرونده، دادگاه به‌دلیل وضعیت خاص و فقدان پیشینه کیفری و همچنین سوابق مثبت این کشاورز مجرم از اجرای حکم شلاق خودداری و برابر رأی دادگاه محکوم ملک شد به جای تحمل شلاق، ۴۰حدیث از معصومین(ع) با مضامین مهربانی با حیوانات و رفتار شایسته با حیوانات را بیاموزد و از یک رأس الاغ بلاصاحب به‌مدت ۳ماه نگهداری کند.

مجازات‌های زیست‌محیطی
۱۳۹۴
حکم اولیه: ۶ماه حبس
حکم جایگزین: پاکسازی تالاب شادگان

پس از تصویب قوانین جایگزین حبس، بعضی از دادرس‌ها برای مجازات افرادی که محیط‌زیست را آلوده کرده بودند، از این قانون استفاده کردند. قاضی عسکری فیروزجائی یکی از این قضات بود که یک شکارچی غیرمجاز را به پاکسازی طبیعت محکوم کرد. این قاضی مجازات شکارچی غیرمجاز را که به استناد ماده ۱۰ قانون شکار و صید به ۶ماه حبس محکوم شده بود، به ۱۰ساعت پاکسازی تالاب شادگان زیر نظر اداره محیط‌زیست تبدیل کرد.
در پرونده دیگری هم ۲جوان که به برداشت ۲۰کیلوگرم مرجان از سواحل بوشهر متهم بودند، بنا بر حکم قاضی پرونده به جای زندان و جریمه نقدی، به‌مدت ۳ماه روزهای جمعه ساحل بوشهر را از میدان رئیسعلی دلواری تا گمرک پاکسازی کردند. این متخلفان به استناد ماده یک لایحه قانونی مجازات صید غیرمجاز از دریای خزر و خلیج‌فارس مجرم شناخته شده بودند و دادرس پرونده با هدف آشنایی آنها با چگونگی حفاظت محیط‌زیست این حکم را صادر کرد.

رانندگان متخلف تنبیه شدند
۱۳۹۵
یک‌ماه حبس
حکم جایگزین: ۱۰۰ساعت خدمات عمومی رایگان

قانون مصوب سال ۱۳۹۲ برای متنبه کردن رانندگان خاطی بارها مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از موارد در سال ۱۳۹۵ برای یک راننده اهل استان گلستان اتفاق افتاد که با بی‌احتیاطی در رانندگی سبب مصدومیت فرد دیگری شده بود. راننده خاطی در ابتدا به یک‌ماه حبس از جنبه عمومی جرم محکوم شد، اما قاضی گالیکشی برای متهم حکم جایگزین حبس صادر کرد که براساس آن متهم مکلف به ارائه خدمات عمومی رایگان در زمینه آموزشی و فرهنگی به‌مدت ۱۰۰ساعت شد. براساس این حکم، متهم با همکاری پلیس راهنمایی و رانندگی مکلف به آموزش قوانین به همیاران پلیس در مدارس شد. این قاضی راننده بی‌احتیاط دیگری را که باعث مصدومیت فردی شده بود، به پاکسازی حاشیه جنگل گلستان و بهسازی و مرمت چشمه‌ها مکلف کرد.

پا به پای پلیس
۱۳۹۲
حکم اولیه: حبس
حکم جایگزین: همیار پلیس شدن

در سال ۱۳۹۲ به علت شکایت راهنمایی و رانندگی شهرستان زرقان از ۴فرد به اتهام توهین و سرپیچی از دستور مأمور راهنمایی و رانندگی حین انجام وظیفه، رئیس دادگاه عمومی بخش زرقان این دو نفر را به مجازات آموزش به‌جای حبس محکوم کرد. این ۴نفر مکلف شدند تا ماه‌ها و به‌مدت ۶ماه به سرپرست راهنمایی و رانندگی و گواهی آن را تقدیم دادگاه کنند تا زرقان مراجعه و گواهی حسن اخلاق و برخورد با مامورین راهنمایی و رانندگی اخذ و تقدیم دادگاه کنند. همچنین در یک دوره آموزش مقررات و قوانین راهنمایی و رانندگی شرکت کرده و گواهی گذراندن این دوره آموزشی را ارائه کنند. براساس احکام دادگاه هر یک از متهمان موظف شدند با پوشیدن لباس مخصوص همیار پلیس با راهنمایی و رانندگی زرقان همکاری و گواهی آن را تقدیم دادگاه کنند تا درصورت حسن اجرای احکام، مجازات آنها از سوابق کیفری‌شان پاک شود.

در میان سیل‌زدگان
۱۳۹۸
حکم اولیه: ۴۵روز حبس
حکم جایگزین: امدادرسانی به سیل‌زدگان آق‌قلا

دستگاه قضایی استان گلستان در سال‌های ۹۵ تا ۹۸ در صدور احکام جایگزین حبس رکورددار بوده است. یکی از احکامی که در سال ۱۳۹۸ در این استان صادر شد، امدادرسانی به سیل‌زدگان آق قلا به‌عنوان مجازات جایگزین حبس عامل بهره‌برداری غیرمجاز از منابع آب بوده است. متهم که به بهره‌برداری غیرمجاز از منابع آب با حفر چاه غیرمجاز اقدام کرده بود، در ابتدا علاوه بر آنکه به بازگرداندن چاه آب به شرایط گذشته مکلف شده بود، به ۴۵روز حبس تعزیری نیز محکوم شد، اما قاضی دادگاه کیفری ۲ شهرستان گالیکش به‌دلیل سن پایین و متاهل بودن متهم و نداشتن سابقه کیفری، او را مستحق اعمال مجازات جایگزین حبس دانست.
بر این اساس، متهم به انجام خدمات عمومی رایگان از طریق امدادرسانی به سیل‌زدگان آق قلا به‌مدت ۲۰۰ساعت با نظارت جمعیت هلال احمر و اجرای احکام کیفری جایگزین حبس تعزیری محکوم شد.

باز هم کتاب
۱۳۹۸
حکم اولیه: حبس
حکم جایگزین: خرید کتاب

در سال ۱۳۹۸ فرهاد غفاری، رئیس دادگاه عمومی بخش ارداق قزوین، ۲متهم را که به جرائم مختلف محکوم به حبس بودند، به خرید کتاب و اهدای این کتاب‌ها به کتابخانه عمومی الغدیر ارداق ملکف کرد.
طی این حکم، هریک از آنها به‌جای تحمل حبس بیش از ۴۰نسخه کتاب را خریداری و در اختیار این کتابخانه قرار دادند. خلاصه‌نویسی از کتاب و چاپ بنر از احادیث، خطبه‌ها و کلمات قصار حضرت علی(ع) در نهج‌البلاغه و نصب در سطح شهر از دیگر اقدامات فرهنگی بود که توسط دادگاه عمومی بخش ارداق به‌عنوان حکم جایگزین حبس برای محکومان تعیین شد.
غفاری هدف از تعیین این نوع احکام فرهنگی را توسعه فرهنگ مطالعه و ترویج اقدامات فرهنگی عنوان کرد.

حبس‌زدایی با اقدامات فرهنگی
۱۴۰۱
حکم اولیه: حبس
حکم جایگزین: مطالعه کتاب آیین دادرسی کیفری

در سال‌های اخیر حبس‌زدایی و مجازات‌های جایگزین حبس در سایت‌های قضایی دستگاه قضایی کشور جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده و این احکام با جدیت بیشتری دنبال می‌شود. یکی از این احکام در سال ۱۴۰۱ در دادگستری استان سیستان و بلوچستان صادر شده است. در این حکم قاضی پرونده‌ای مطالعه کتاب «نکات در قانون آیین دادرسی کیفری» را به‌عنوان مجازات جایگزین حبس تعیین کرده، اما به‌دلیل عدم‌اجرای دستورات مقام قضایی از سوی مجرم، قرار و حکم وی، به حالت تعلیق درآمده است. همچنین در شهرستان سرباز سیستان و بلوچستان، شخصی که متهم به تشویش اذهان عمومی از طریق فضای مجازی بوده، به انجام خدمات عمومی رایگان به‌مدت ۳ماه محکوم شده است. براساس این حکم، مجرم در روزهای پنجشنبه هر هفته به‌مدت ۳ساعت به تعمیر و بازسازی کتابخانه عمومی شهرستان راسک پرداخته است. متهم دیگری نیز که از اهالی شهر زاهدان بوده و به‌دلیل نشر اکاذیب از طریق سامانه‌های پایانه‌های مجرم شناخته شده، علاوه بر گذراندن یک دوره خاص آموزشی اخلاق به شرکت در جلسات اخلاقی یکی از علمای شهرستان زاهدان ملزم شده است.

تریبون

زمانی برای دوره مراقبت به‌جای حبس

دوره مراقبت یکی از انواع مجازات‌های جایگزین است که مدت زمان آن ارتباط با میزان مجازات حبس دارد. بدین ترتیب که برای جرائمی که مجازات قانونی آنها حداکثر ۳ماه حبس است، تا ۶ماه مراقبت درنظر گرفته می‌شود. در جرائمی که مجازات قانونی آنها ۹۱روز تا ۶ماه حبس است یا در جرائمی تعزیر آنها در قوانین مشخص نشده ۶ماه تا یک سال دوره مراقبت لحاظ می‌شود. در جرائمی که مجازات قانونی آنها از بیش از ۶ماه تا یک سال است، یک تا ۲سال مراقبت و در جرائم غیرعمدی که مجازات قانونی آنها بیش از یک سال است، ۲ تا ۴سال مراقبت ثبت می‌شود. دستورهای مندرجی نیز پای مجازات جایگزین دوره مراقبت آمده است که حرفه‌آموزی یا اشتغال به حرفه‌ای خاص، اقامت کردن یا مقیم‌نشدن در مکان معین، درمان بیماری یا ترک اعتیاد، پرداخت نفقه افراد واجب‌النفقه، خودداری از تصدی همه یا برخی از وسایل نقلیه موتوری، خودداری از فعالیت حرفه‌ای مرتبط با جرم از تکابی یا استفاده از وسایل مؤثر در آن، خودداری از ارتباط و معاشرت با شرکا یا معاونان جرم یا دیگر اشخاص، از قبیل بزه‌دیده به تشخیص دادگاه، گذراندن دوره یا دوره‌های خاص آموزش و یادگیری مهارت‌های اساسی زندگی یا شرکت در دوره‌های تربیتی، اخلاقی، مذهبی، تحصیلی یا ورزشی از مصادیق آن است.

محکومان مجازات جایگزین باید چه خدمات عمومی‌ای ارائه دهند؟

خدمات عمومی رایگانی که محکومان به مجازات جایگزین می‌توانند ارائه دهند به ۶دسته تقسیم‌بندی می‌شوند. این دسته‌بندی‌ها با توجه به حوزه تخصص فرد محکوم بدین شرح است: امور آموزشی (شامل سوادآموزی، آموزش‌های علمی، فرهنگی، دینی، هنری، ورزشی، فنی و حرفه‌ای و آموزش سبک زندگی و مهارت‌های اساسی آن)، امور بهداشتی و درمانی (شامل اقدامات تشخیصی درمانی، توانبخشی، مامایی، بهیاری و پرستاری، نگهداری از سالمندان و معلولان و کودکان، مشاوره و روان‌درمانی، بهداشت محیط و درمان اعتیاد)، امور فنی و حرفه‌ای (شامل خدمت در کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و صنایع وابسته به نهادهای پذیرنده و بخش‌های فنی آنها)، امور خدماتی (شامل نگهبانی و سرایداری نهادهای پذیرنده، نظافت اماکن عمومی، حفاظت و نگهداری از فضاهای سبز و بوستان‌های شهری و باغبانی در اماکن مزبور، تعمیر و تنظیف وسایل نقلیه عمومی و دولتی و اماکن ورزشی و پارکبانی)، امور کارگری (شامل کارگری در بخش‌های ساختمانی، راهسازی، معادن، شیلات، مراتع، سدسازی و دیگر طرح‌های عمرانی متعلق به نهادهای پذیرنده)، امور کشاورزی، دامداری، جنگل‌داری و مرتع‌داری (شامل درختکاری، باغبانی، برداشت محصول، مرغداری، پرورش آبزیان و انجام کار در نهادهای پذیرنده، مؤسسات کشت و صنایع وابسته به آنها).

مدت ارائه خدمات عمومی رایگان

مدت زمان خدمات عمومی رایگان نیز دارای تعددی به قرار زیر است: در جرائمی که مجازات قانونی آنها حداکثر ۳ماه حبس است تا ۲۷۰ساعت، در جرائمی که مجازات قانونی آنها ۹۱روز تا ۶ماه حبس است و جرائمی که نوع و میزان تعزیر آنها در قوانین موضوعه تعیین نشده ۲۷۰ تا ۴۰۰ساعت، در جرائمی که مجازات قانونی آنها بیش از ۶ماه تا یک سال است ۴۰۰ تا هزار و ۸۰۰ساعت و در جرائم غیرعمدی که مجازات قانونی آنها بیش از یک سال است ۲تا ۳سال. ساعات ارائه خدمات عمومی برای افراد شاغل حدود ۴ساعت و برای افراد غیرشاغل حدود ۸ساعت در روز است. در هر حال ساعات ارائه خدمت در روز نباید مانع امرارمعاش متعارف محکوم شود.

پی‌نوشت‌های قانون مجازات جایگزین

موضوع مجازات‌های جایگزین یکی از مهم‌ترین شیوه‌ها و سیاست‌های دستگاه‌های حقوقی و قضایی در کاهش جمعیت کیفری جامعه است. از سویی نتایج بسیاری از پژوهش‌ها و تحقیقات در ارتباط با همین موضوع بر ما روشن ساخته است که صرف مجازات حبس کاهش‌دهنده جرم نیست، بلکه در مواردی افراد مجرم را جسورتر می‌کند تا زندان رفتن را به روش دیگری تلافی کنند؛ روش‌هایی که باز هم به استناد پژوهش‌های دانشجویی اغلب برپایه امور خلاف، ضدهنجار و بزه است؛ بنابراین قانونگذار ضمن تدوین قانون مجازات جایگزین در فصل نهم قانون جرائم اسلامی به توسعه ماده و تبصره‌های آن پرداخته است تا روبه بازاجتماعی شدن افراد مجرم و محکوم به‌درستی پیش رود و آن هدف اصلی و نهایی از اعمال مجازات جایگزین با ضمانت‌های اجرایی مالی، تربیتی، اجتماعی و آموزشی حاصل شود؛ در این صورت است که نه فضای جامعه از گسترش بزه ملتهب می‌شود و نه فرد محکوم و خانواده‌اش گرفتار پیامدهای «زندان» می‌شوند؛ البته اگر توازن و تعادل مابین جرم و مجازات جایگزین آن، حبس‌زدایی و حبس گرایی توسط دستگاه قانونگذاری و قضات دادگاه به‌درستی برقرار شود و نیز اعمال مجازات متناسب با زوایای مختلف جرم از تکابی و در جهت اصلاح و بازپروری مجرم همراه با حفظ خاصیت ارعاب فردی و جمعی در جهت نیل به جامعه‌ای ایده‌آل و عاری از بزهکاری صورت گیرد.

۱
سال ۱۳۹۷
۳۰هزار
حکم مجازات جایگزین در ۷ماهه اول سال ۱۳۹۷ صادر شده بود که رقم قابل توجهی به شمار می‌آید.

۲
سال ۱۳۹۸
۱۰۰هزار
حکم مجازات جایگزین در ۷ ماهه اول سال ۱۳۹۸ صادر شده که افزایش چشمگیر صدور این احکام را نشان می‌دهد. به‌گفته سخنگوی وقت قوه قضاییه، در این بازه زمانی بیش از ۳برابر از ظرفیت مجازات‌های جایگزین حبس استفاده شده است.

۳
سال ۱۳۹۹
۱۶۰هزار
حکم جایگزین مجازات حبس در سال ۱۳۹۹ صادر شده است. به‌گفته غلامحسین اسماعیلی، سخنگوی وقت قوه قضاییه صدور این احکام ۲۹درصد نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش داشته است.

۴
سال ۱۴۰۰
۸ هزار و ۴۸۴
حکم جایگزین حبس در سال ۱۴۰۰ در استان فارس صادر شده است به‌گونه‌ای که ۳۲درصد از احکام صادر شده در این استان، را احکام جایگزین حبس تشکیل می‌دهند.

۵
سال ۱۴۰۰
۶هزار و ۲۲۱
رأی جایگزین حبس برای افرادی که سابقه کیفری نداشتند و مرتکب جرایم سبکی شده بودند، در استان گلستان در سال ۱۴۰۰ صادر شده است.

۶
سال ۱۴۰۱
۷هزار و ۷۶۸
رأی جایگزین حبس در استان گلستان صادر شده که ۲۴درصد بیشتر از سال ۱۴۰۰ است. به‌گفته رئیس کل دادگستری گلستان، این استان از استان‌های پیشرو کشور در صدور رأی جایگزین حبس است.

۷
سال ۱۴۰۱
۲۸
حکم جایگزین حبس فرهنگی در قالب خرید کتاب به ارزش بیش از ۷۳۵میلیون ریال توسط قضات استان آذربایجان غربی در سال ۱۴۰۱ صادر شده است.

۸
سال ۱۴۰۱
۶
درصد صدور احکام مجازات‌های جایگزین حبس در خراسان شمالی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته افزایش یافته است.

۹
سال ۱۴۰۲
۳۰۰میلیون ریال
ارزش ریالی ۲دستگاه یخچال و ۲ دستگاه تلویزیون تولید داخلی است که متهمان یک فقره پرونده‌های شهر ارومیه به حکم رئیس شعبه ۱۱۷ دادگاه کیفری ۳ برای نوعروسان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره) اسیدپاشی به از زلزله شهرستان خوی تهیه کردند تا جایگزین ۳سال حبس تعزیری آنها باشد. صدور این احکام نشان می‌دهد که در سال جاری نیز سیاست حبس‌زدایی با قوت در دستگاه قضا پیگیری می‌شود. این رویه در سایر استان‌های کشور نیز به چشم می‌خورد.

میزان صدور احکام جایگزین حبس افزایش یافته است

کاهش جمعیت کیفری و استفاده از مجازات‌های جایگزین حبس، یکی از اصلی‌ترین برنامه‌های قوه‌قضاییه در سند تحول قضایی است که این امر طی چند سال اخیر به‌صورت ویژه در این دستگاه پیگیری شده و دستاوردهای زیادی به همراه داشته است. نگاهی به میزان صدور احکام جایگزین حبس در شعبات مختلف کشور، نشان می‌دهد که در اغلب شعبات قضایی، صدور این احکام سیری صعودی را طی می‌کنند. در نوشتار رویه‌رو آمار صدور احکام در شعبات کل کشور در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ که ذکر شده و آمار صدور احکام برخی از استان‌های شاخص در این زمینه در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ بیان شده است.